

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 19. ledna 2021 ve věci č. 2145/16 a 20607/16 – *X a Y proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně shledal porušení článku 8 Úmluvy v souvislosti s neexistencí jasného a předvídatelného právního rámce změny pohlaví v Rumunsku, jakož i z důvodu odmítnutí právního uznání změny pohlaví stěžovatelů pro nesplnění podmínky chirurgického zákroku.

I. Skutkové okolnosti

Oba stěžovatelé byli po narození zapsáni do matriky jako osoby ženského pohlaví, avšak již během dětství se začali identifikovat jako muži. V dospělosti byli diagnostikováni jako transgender osoby a posléze požádali o úřední změnu pohlaví. Tuto žádost příslušné soudní orgány odmítly s tím, že stěžovatelé nesplnili podmínku chirurgického zákroku směřujícího ke změně pohlaví. Druhý stěžovatel se po podání stížnosti k Soudu rozhodl uvedený chirurgický zákrok podstoupit a v návaznosti na to vnitrostátní soud vyhověl jeho žádosti o úřední změnu pohlaví.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé zejména namítali, že podmíněním soudního uznání změny pohlaví podstoupením chirurgického zákroku, u něž existuje riziko, že povede ke sterilitě, došlo u nich k porušení práva na respektování soukromého života zaručeného článkem 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Ve vztahu ke druhému stěžovateli vznesla vláda námitku ztráty postavení oběti namítaného porušení ve smyslu článku 34 Úmluvy, jelikož po podání stížnosti k Soudu sám požádal o chirurgickou změnu pohlaví a po realizaci této změny mu byla soudním rozhodnutím umožněna i úřední změna pohlaví.

Soud připomněl, že rozhodnutí či opatření příznivé vůči stěžovateli v zásadě nepostačuje na to, aby tento pozbyl postavení oběti pro účely článku 34, ledaže by vnitrostátní orgány výslovně či fakticky uznaly, že došlo k porušení Úmluvy, a dané porušení napravily (*Gäffgen proti Německu*, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, § 115). V projednávané věci se druhý stěžovatel sice dočkal příznivého rozhodnutí, ovšem situace, jež ho vedla k podání stížnosti k Soudu a která spočívala v nemožnosti dosáhnout úřední změny pohlaví, trvala více než pět let. Ani výše zmíněné rozhodnutí, ani žádné jiné vnitrostátní opatření týkající se jeho případu neobsahovalo výslovné ani faktické uznání porušení Úmluvy. Ke ztrátě postavení oběti tudíž nedošlo.

b) K odůvodněnosti

Pokud jde o použitelnost článku 8 na projednávanou věc, Soud připomněl, že právo na respektování soukromého života zahrnuje i oblast identifikace v rámci pohlaví; u transgender osob to platí bez ohledu na to, zda si přejí podstoupit lékařské zákroky směřující ke změně pohlaví (*A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci č. 79885/12 a dvou dalších, § 92–94). Ve své dosavadní judikatuře posuzoval Soud nepovolení úřední změny pohlaví na poli pozitivních závazků státu plynoucích z článku 8 (např. *Hämäläinen proti Finsku*, č. 37359/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. července 2014, § 62–64), přičemž v této oblasti náleží státu pouze omezený prostor pro uvážení (tamtéž, § 67). V projednávané věci tudíž dle Soudu stěžejní otázka zní, zda žalovaný stát ve vztahu ke stěžovatelům dostal svému pozitivnímu závazku, a to jak ve vztahu k příslušné právní úpravě, tak co se týče rozhodnutí vnitrostátních orgánů.

V prvním kroku se tedy Soud zabýval tím, zda v Rumunsku v rozhodné době existoval náležitý normativní rámec upravující změnu pohlaví. Soud v této souvislosti předně uvedl, že byt dle

rumunského práva neexistuje zvláštní řízení za účelem úřední změny pohlaví, lze pro tento účel využít obecné řízení týkající se změn osobních údajů zapsaných v matrice. Tuto možnost výslovně potvrdil i ústavní soud a rovněž soudy rozhodující v případech obou stěžovatelů. Dle Soudu proto lze konstatovat, že v rumunském právu existuje úprava, na jejíž základě je možné vznést žádost o úřední změnu pohlaví, kterou se pak soudy meritorně zabývají (srov. *Y. T. proti Bulharsku*, č. 41701/16, rozsudek ze dne 9. července 2020, § 66). Volba státu svěřit tuto otázku soudům, a nikoliv správním orgánům, přitom na poli Úmluvy nevyvolává otázky (*S. V. proti Itálii*, č. 55216/08, rozsudek ze dne 11. října 2018, § 69). Judikatura rumunských soudů je nicméně vnitřně rozporná ve vztahu k podmínce chirurgického zákroku pro účely úřední změny pohlaví, a to přinejmenším pokud jde o období, v němž oba stěžovatelé podali své žádosti. Některé vnitrostátní soudy vykládaly příslušnou právní úpravu tak, že obsahuje i danou podmínku, zatímco jiné soudy úřední změnu pohlaví povolily i bez realizace chirurgického zákroku. Vzhledem k tomu Soud shledal, že rumunská právní úprava v oblasti změny pohlaví nebyla v rozhodné době jasná, a tudíž ani předvídatelná.

Ve druhém kroku se Soud zaměřil na rozhodnutí vnitrostátních orgánů vydaná ve věci stěžovatelů. Připomněl, že u žádostí o právní změnu identity mohou státy zavést důkladné řízení, jehož účelem je zejména ověřit motivaci žadatele (*A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, cit. výše, § 132). V projednávané věci vnitrostátní soudy uznaly, že stěžovatelé jsou transgender osobami, avšak odmítly jejich žádost o úřední změnu pohlaví s poukazem na to, že se nepodrobili chirurgické úpravě pohlavních orgánů; soudy tedy neuznaly v této souvislosti jako dostatečnou zásadu sebeurčení. Stěžovatelé si přitom daný chirurgický zákrok nepřáli, což jejich případy odlišuje od výše zmíněných věcí *S. V. proti Itálii* a *Y. T. proti Bulharsku*, v nichž stěžovatelé takový zákrok podstoupit chtěli. Situace stěžovatelů v projednávané věci je naopak podobná věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, v níž bylo právní uznání změny pohlaví podmíněno podstoupením chirurgického zákroku nebo hormonální léčby, které s vysokou pravděpodobností vedly ke sterilitě, což stěžovatelé nechťeli. Na rozdíl od poslední citované věci však stěžovatelé v projednávané věci nebrojí speciálně proti požadavku sterilizace v rámci právního uznání změny pohlaví, nýbrž proti podmínce chirurgického zákroku obecně – bez ohledu na to, zda jeho výsledkem bude sterilizace, či nikoliv. V návaznosti na to Soud konstatoval, že uvedený chirurgický zákrok, pokud si ho daná osoba nepřeje, zásadním způsobem dopadá na její tělesnou integritu, a jako takový je z hlediska článku 8 Úmluvy problematický (srov. *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, cit. výše, § 116–117).

Soud dále poukázal na to, že vnitrostátní soudy ve svých rozhodnutích vydaných v projednávané věci nikterak neupřesnily, v čem by měl spočívat veřejný zájem na nepovolení úřední změny pohlaví, ani neprovedly vyvažování tohoto zájmu s právem stěžovatelů na uznání jejich genderové identity. Dle Soudu tedy není zřejmé, jaké důvody veřejného zájmu vedly zamítnutí žádosti stěžovatelů. Zároveň byli stěžovatelé v důsledku postupu vnitrostátních orgánů uvrženi na dlouhou dobu do náročné situace, která v nich vzbuzovala pocity zranitelnosti, ponížení a úzkosti (srov. *Christine Goodwin proti Spojenému království*, č. 28957/95, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2002, § 77–78). V projednávané věci stejně jako ve věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* byli stěžovatelé jako transgender osoby, které si nepřejí podstoupit chirurgickou změnu pohlaví, postaveni před neřešitelné dilema: buď se navzdory svým přáním podrobí tomuto zákroku, a tím se vzdají plného výkonu práva na respektování své tělesné integrity, které se odvíjí zejména od článku 8 Úmluvy, ale také od článku 3, nebo se vzdají právního uznání své genderové identity, která je rovněž chráněna článkem 8. Dle Soudu tu dochází k narušení spravedlivé rovnováhy, kterou jsou státy povinny zachovávat mezi obecným zájmem a zájmy dotčených jednotlivců.

Soud v této souvislosti rovněž upozornil na to, že počet členských států Rady Evropy, které podmiňují úřední změnu pohlaví chirurgickým zákrokem, neustále klesá: do roku 2020 od této podmínky upustilo již 26 států.

Ve světle výše uvedeného konstatoval Soud porušení článku 8 Úmluvy z důvodu nedostatku jasného a předvídatelného právního postupu, který by rychlým, transparentním a dostupným způsobem umožnil

změnu pohlaví, a tím i změnu jména a dalších osobních údajů v oficiálních dokumentech. Navíc dle Soudu odmítnutím právního uznání změny pohlaví u stěžovatelů pro nesplnění podmínky chirurgického zákroku došlo k neoprávněnému zásahu do jejich práva na respektování soukromého života, a tím rovněž k porušení článku 8 Úmluvy.